

UTAZÁS AQUINCUMBA

Írta: SÁNDOR JÓZSEF

Ma nagy utra kelek. Hadrianus, Septimus Severus és más, szelid császárok kora vár, a második segédleégió városában ma egy kis ünnepség lesz. Van itt egy csárda a katonaváros romjainak közepén, a hajdani amfiteatrumtól gyenge kőhajításnyira, nyári kirándulóhely, a *Krempel-malom* csárda. Így, őszi időben irgalmatlan, rémregénybeillő hely. Ennek az öreg, állítólag nyolcszázéves épületrésznek egyik kis, dohos, nedvesfalú szobájában, a falon függ egy falitükör nagyságú keret, a keretben Tóth Árpádnak egyik remek verse, az *Aquincumi korcsmában*.

Ugy tudom, Berda József barátomé, a költőé volt az ötlet, hogy Tóth Árpád halálának tizéves évfordulójára ez idekerüljön és emlékeztetőül itt maradjon. Az ötlet megvalósult, az emlékeztető ott függ, szemben az ajtóval, Fery Antal, a zseniális, fiatal grafikus munkája. Égő iniciálékkal, Aquincum köveinek legnemesebb formájú betűivel dobol az időtlenül is fájdalmasan magyar, örökszép szöveg. Néhányszor, alkalommal összejöttünk itt már minden egyéb haszon nélkül, csak ülni itt, ahol a költő, úgy mondják, szeretett pohár bor mellett borongani, mellében fájdalommal, szerelmekkel és tudóvésszel.

Míg várok a villamosra, egy trafikbódé körül ténfergek. Modern intézmény ez a fajta üzlet, dohányárum kívül sokféle ujságot, folyóiratot és könyveket is vehet, akiben éppen felébredt valami ős emlékezés a betűk örömeire. Mindezekből az ujságokból, folyóiratokból és könyvekből a kicsike épület üvegfalain át egy-egy példány szemrehányóan, némelyik szinte követelősen kelleti magát, mintha mondaná: — Na, mi lesz, te elmaradt? — Vegyél már meg!

Ilyen hangon csak a kövérebb, komoly című és rangu, vastagbőrűek mordulnak. Vannak itt más folyóiratok és más könyvek is. Van folyóirat, melyen szinte zátonyra jut a bölcös görög mondás, a „panta rei“ — a minden elfolyik, minden elmúlik igazsága. Mely szinte olyan, mint a megvényt, szakállas hordár, akire már senki nem biz semmit, semmiféle komoly levelet, közlést, küldetést, de ő nem is várja ezt, csupán merő szokásból áll ki a sarokra. Mintha csak arra várna: ugyan mi érhet olyasmi, ami még nem volt! Igen, mint a kivénült hordár. Vagy nem is hordár.

Aztán vannak itt könyvek, amelyekre mindig félve tekintek. Szaporán könyvek, mindig ujak és ujak, verebek, töméntelen sokasággal megujulók, felemelően olcsók, lesújtóan ostobák. Már a címükben mindenféle gyilkosságra, hatlövetűre, cowboyokra, prerikre, hajmeresztő bitangságokra figyelmeztetnek. De nem ezért tekintek félve rájuk, hiszen ezeknél már csak a százszázalékos pornográfia lehet unalmasabb. Hanem mert néha, és mindig sürűbben egy-egy előttem nagyon ismerős név viseli rajtuk a szerzőség sulyos felelősségét. Ismerősök, barátok, akik miután másutt már bebizonyult nagyképűségük, hitetlenségük vagy tehetségtelenségük, hát nem tudták fenékig kihasználni azt a lehetőséget, amit az irodalom nyújt, a lehetőséget, hogy: nem muszáj írni!... Olyanfajta üzlet ez itt, ahol a szellemi nélkülözde alsó és felsőosztályosai alaposan bevásárolhatnak. Én,

egyelőre, egy csomag cigarettát veszek... Aztán beszállok.

— Igen, barátaim, ismerőseim — folytatom magamban — látlak titeket, kávéházban vagy zugolyaitokban, menedékhelyeken, minden elképzelhető helyen, amint angolból és hasból fordítjátok, forgatjátok a hatlővetű regényeket vagy saját termésben méritek. Sajnálalak benneteket, rosszabb lehet, mint a költés. És, természetesen, haszontalanabb. Mert még nem csináltam, azért megértelek benneteket. Lehet, hogy legközelebb én is ajánlkozni fogok ilyesmire. Ő, tudok ennél becstelenebb és jövedelmezőbb dolgokról is az írás körül. De tudjátok meg, hogy csak addig hittem, hogy a nagy tragédiákat nekem írták, hogy Beethoven nekem hallgatta ki a mindenségéből szimfóniáit, hogy a nap nekem kel és nyugszik, míg becstelenséget nem művelek. Természetesen nem vagyok szerzetes, nem is készülőök annak, tele vagyok közös emberi hibákkal és bűnökkel, szenvedélyekkel. Tele vagyok ki nem élt vágyakkal, sőt förtelmekkel. De ezek benne vannak a tragédiákban és szimfóniákban, határozottan benne vannak. A köpködés, az áruálás, emberevés, orientálódás semmiesetre sincsenek benne.

— Na és, barátom, mit érsz el ezzel a magatartással? Gondolj csak sok rossz, kiadatlan írásodra, összetépdesett kézirataidra! Mit érsz el? Süket vagy te barátom és néma maradsz... Ezt gondolom most hirtelen és ijedten. — De mit tegyek hát?

— Persze, persze, semmit, talán már késő is...

— Ugy van, borzasztó, mit tehetnék? És mit tehetnék most, nyakamban egy új, fejlődő, mindig súlyosabb nyavalyával, az üldözési mániával? Teljesen tudatában vagyok, hogy puszta képzelődés minden rémlátásom, és mégis... Különösen írás közben az az érzésem, hogy valahonnan lesnek rám. Hogy mingyárt rámlónek az ablakon keresztül... Vagy még egy kicsit várnak, későbbre halasztják a dolgot, addig is hadd rettegjek, kínlódjam, megvárnak majd egy sötét kapu alatt és orvul elintéznak. És egészen különös: ha nem írok, sokkal nyugodtabb vagyok. De kár erről beszélni, aki nem érzi, ugyse érti. Gondoltam már, hogy pszichoanalitikushoz megyek, de félek, hogy hiábavaló. Félek, hogy teljesen őszintének kellene lennem és akkor tényeimmel és bizonyítékaimmal — az őrültak megdönthetetlen tényeivel és bizonyítékaival — pozdorjává zuznám rám épített komplexumait és egyéb trükkjeit.

Megy a villamos, belemarja magát a mindig sötétebb tájba, fuj az ősz, reszket az ember. — Mit lehet tenni?... Nemsokára ott vagyunk... Tóth Árpád... Aquincum... Ni, ez is az övé, ezek a sorok:

*Ó, jaj, jaj; kihajolni a magas emeletről
S vak zajjal lezuhanni a zúgó esővel...*

*

A korcsmában senki, akikre számítottam. A ballonhasú korcsmáros snapszlizik, családi körben, egy-két ivó még rajtuk kívül. Órák múltán négyen összejövünk, be-benyitunk a nevezetes kis szobába, de ott részvétlen hideg van. Ki tudja, a többiek hol „tarhálnak“, hol fűrészelnek, hol orientálódnak? Csak annyi ideig vagyunk benn, míg elolvassuk a csaknem kívülről tudott verset:

AQUINCUMI KORCSMÁBAN

Vén sváb, csapláros úr, adj hívős, méla bort,
Mint künn az esti lég, mely bánatokkal ordas.
Most asztalomra vén, nehéz kupákat hordass,
Hadd ülök csöndesen magányos, uri tort!

Úlj mellém és kocints. Apró germán szemed
Mélyén a kék ravaszság szelíden hunyjon el,
Ős testvér, méla sváb, — nem érzed? — sirni kell!
Aquincum sok köve, nézd, minket is temet!

Kocints, igyunk, — kire? — kocints a régi, holt
Leányra, akit itt, e langyos, régi fürdőn
Szelíd hullám ölelt s a fénylő, sárga fürdőn
Hanyatló Róma bús napfénye haldokolt.

Óh, más táj van-e még, ahol ugy tud a rest
Aranynap haldokolni s hanyatlani dicsőség?
Tudod-e mennyi nép vidám és hetyke őset
Ölelte komoran az Aquincumi est?

Kocints közülük egyre, egy barna, halk lovasra!
Megállt az esti marton, nézte a vérző fákat
S nem tudta mért: szívére rálehelt a bánat,
Mint az alkonyi párák a mellén fénylő vasra.

Körül sátorkupok keltek a köveken,
Nagy, lomha buborékok a népvándorlás árján, —
Elpattantak azóta, nyomtalanul és árván
S az a setét lovas tán őszöm volt nekem...

Kocints vén sváb! — Ragyog az aquincumi este,
Hanyatló napba néz hanyatló nép fia,
Igyunk: örök sor ez, örök komédia,
Uj hajnal vig tüzét frissebb faj keresse.

Kocints... A bus kupát hajtsuk fel még vigan,
Igyunk az idegen, jövendő, messzi lányra,
Ki majd itt dől le nászra és annyi dőre, árva
Nép sirján gondtalan, boldog sarjat fogan...

*

— Befűtsünk? — kérdezi a jóindulatú korcsmáros.

— Ne, ne!... Ugyse jön már senki, mi pedig megyünk. — Fizetünk.

És most kiderül, hogy a korcsmáros nagyon sajnálja Tóth Árpádot.
Azt mondja: Kár, hogy szegény „Tóth úr“ ilyen késő ősszel halt meg.
Nyáron, az más... akkor sokan jönnének ki! Elyenkor senki se jön... teszi
még hozzá fájdalmasan. — Ja igen, tegnap volt itt valami Borda úr!

— Berda...

— Igen. Nagyon mérges volt, káromkodott.

Kinn nagyot szívok még Aquincumból. Közben rádöbbenek, hogy én nem sajnálom „Tóth urat“. Rájövök, hogy az ember csak azt tudja sajnálni, akinek rosszabb, mint neki... Nem így „Tóth úrnak.“

Ur! Nem ír...

És megyünk vissza azon az uton, amelyiken jöttünk. De Aquincumba nemcsak ez az egy ut vezet. Nagyon, nagyon sok ut vezet Aquincumba.

ÉBREDÉS A XX. SZÁZADBAN

Irta: FEKETE FERENC

Reggel megnézem magam:
van két kezem még, fülem, lábam —
s ruhám, a létem másik arca,
hová letettem: a szék karján van;

nézem a falakat: mind a négy ép,
az ablakra nézek: im töretlen,
levegő tódul a szobába:
nincs benne mérges gáz egy csepp sem!

Odamegyek a könyveimhez,
felveszem őket a karomba:
Ó, mily öröm! Meg vannak mind,
nem érte őket éjjel bomba.

Kinézek: az ucca álmosan
a tagjait most nyújtogatja,
Messzi földekről megtérőnek
hatódik így s szorul el hangja.

Ó, Századom, te örült Század,
amilyen nem volt még soha,
nem tudsz te sem gonoszabb lenni
mint árvához a mostoha,

ha elveszed a perc nyugalmát
ha testünk lelkünk kötözöd,
akárhogyan nem is akarnád:
naponta adsz kis örömet.

Élve kelni reggel ágyból,
reggel élve nézni szét!
Ó! Század, kinzásod naponta
bizsergeti meg tagjainkba
a feltámadás örömét.